

REPUBLIC OF UZBEKISTAN
MINISTRY OF HIGHER AND SECONDARY SPECIALISED
EDUCATION
BUKHARA STATE UNIVERSITY

English Linguistics Department

**INTEGRATION OF PRAGMALINGUISTICS,
FUNCTIONAL TRANSLATION STUDIES AND
LANGUAGE TEACHING PROCESSES**

(dedicated to the 75th anniversary of Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor M.Kh.Alimova)

Proceedings of International Scientific-theoretical Webinar

2020-YIL
25-DEKABR

SOAT 10:00

Buxoro davlat universiteti Xorijiy tillar fakulteti Ingliz tilshunosligi kafedrasida

**“PRAGMALINGVISTIKA, FUNKSIONAL TARJIMASHUNOSLIK VA TIL O'RGATISH JARAYONLARI
INTEGRATSIYASI”**

(Filologiya fanlari nomzodi, dotsent M.H.ALIMOVA tavalludining 75 yilligiga bag'ishlanadi)
mavzusida tashkillashtirilgan Xalqaro ilmiy-nazariy anjuman

QAYSI TILLARDA
O'ZBEK, RUS, INGLIZ

Manzil: Buxoro davlat universiteti,
Buxoro shahar M.Iqbol ko'chasi
11-uy.

BUKHARA -2020

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

Инглиз тилшунослиги кафедраси

**ПРАГМАЛИНГВИСТИКА, ФУНКЦИОНАЛ
ТАРЖИМАШУНОСЛИК ВА ТИЛ ЎРГАТИШ
ЖАРАЁНЛАРИ ИНТЕГРАЦИЯСИ**

(Филология фанлари номзоди, доцент М.Х.Алимова таваллудининг 75
йиллигига бағишланади)

**мавзусидаги Халқаро миқёсидаги ОНЛАЙН
илмий-назарий конференция материаллари
ТЎПЛАМИ**

2020 йил, 25 декабрь

**Бухоро
"Дурдона" нашриёти
2020**

УЎК 81'373

81.1-3

Г 13

Прагмалингвистика, функционал таржимашунослик ва тил ўргатиш жараёнлари интеграцияси (Филология фанлари номзоди, доцент М.Х.Алимова таваллудининг 75 йиллигига бағишланади): мақола ва тезислар тўплами, тўпловчи ва нашрга тайёрловчи: М.А.Шукурова, О.И.Жумаева, И.И.Акрамов; Бухоро; “Дурдона” нашриёти, 2020 йил, 574 бет.

КБК 81.1-3

Тўпланда республикамиз олимлари, катта илмий ходим-изланувчилари ва мустақил изланувчиларининг хорижий тилларда ўқув ва бадий адабиётлар, электрон дарсликлар, ихтисослаштирилган расмлар билан безатилган газеталар ва журналларни яратиш ҳамда чоп этиш самарадорлигини ошириш, ёшларда чет тилни эгаллаш даражаларининг Европа тизими (CEFR)ни ўрганишнинг ўрни, ёшларга чет тилини ўргатишнинг психологик аспекти, чет тилини ўрганишда тил хусусиятларининг аҳамияти ва муаммолари, тил ва маданиятлараро коммуникация методлари, тилшунослик ва адабиётшунослик масалалари, услубшунос олимларнинг илғор тажрибаларининг роли каби масалалар талқинига бағишланган мақолалари ўз ифодасини топган. Тўпланда тил муаммолари билан қизиқувчи илмий ходимлар, катта илмий-ходим изланувчилар, мустақил тадқиқотчи-изланувчилар, магистрантлар ва ўқувчилар фойдаланишлари мумкин.

Таҳрир хайъати:

Проф. О.Х.Хамидов, доц. О.С.Қаххоров, проф. М.Қ.Бақоева, проф. Д.С.Ўраева, доц. М.М.Жўраева, доц. З.И.Расулов (масъул муҳаррир), М.А.Шукурова (масъул котиба)

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

Инглиз тилшунослиги кафедраси ўқитувчилари: М.А.Шукурова,
О.И.Жумаева, И.И.Акрамов;

Тақризчилар:

Филология фанлари номзоди, доцент М.Х.Алимова
Филология фанлари номзоди, доцент Н.Б.Бақаев
Филология фанлари номзоди, доцент З.Б.Тошев

Тўпланим БухДУ Хорижий тиллар факультети кенгашида муҳокама қилинган ва нашрга тавсия қилинган (2020 йил 24 декабрдаги 5-сонли баённома)

ISBN 978-9943-6197-4-6

INGLIZ TILIDA SO'ZLASHUV FRAZEOLOGIZMLARINING USLUBIY-SEMANTIK XUSUSIYATLARI

*M.M.Tursunov,
senior teacher (BSU)*

Annotation: The article deals with one of the most urgent problems in phraseology. It is related to the phraseological units that are related and used in oral speech. Stylistic-semantic features of phraseological units used in oral speech are discussed in the article.

Аннотация: Мақоллада ingliz tilida og'zaki nutqda qo'llaniladigan ba'zi bir so'zlashuv frazeologizmlarining uslubiy-semantik xususiyatlari muhokama qilinadi. Frazeologik birliklarga umumiy tasnif berilgan, ba'zi bir turlariga izohlar berilgan.

Аннотация: Данная статья посвящена проблемам фразеологических единиц употреблявшихся в устной речи английского языка, также дается информация об истории фразеологии как науки лингвистике.

Key words: feature, idiomatic, set-expression, connotative meaning, stylistic peculiarities, expressiveness, objective language event, phraseological units used in informal language, literary interpretation.

Tayanch so'zlar: xususiyat, idiomatik, turg'un so'z birikma, konotativ ma'no, uslubiy xususiyatlar, bo'yoqdorlik, ob'yektiv til hodisasi, so'zlashuv frazeologizmlari, badiiy talqin.

Ключевые слова: черта, идиоматический, устойчивое словосочетание, коннотативное значение, стилистические свойство, экспрессивность, объективное языковое явление, фразеологизмы употреблявшееся в устной речи, художественная истолкования.

Frazeologik iboralarning turli xil xususiyatlarini tashqi shaklga qarab tasnif qilish orqali ham aniqlash mumkin. Bu tasnifda ko'proq frazeologik iboralarning tarkibidagi so'zlar soniga qarab e'tibor beriladi. Tasnif natijasida iboralar tabiatiga ko'ra nechta so'zdan tashkil topganligini aniqlash mumkin. Ko'pgina tilshunoslar frazeologik iboralar faqat ikki so'zdan ortiq bo'ladi degan fikrlarni bildiradilar. Ammo kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, frazeologik iboralar ikki, uch va undan ortiq so'zlardan iborat bo'ladi [1;47]. Ammo ayrim tilshunoslar bir so'zdan iborat iboralar ham bor deb fikr yuritadilar. Jumladan, professor A. Jafarovning fikricha bir so'zdan iborat iboralar idiomatik iboraning eng yuqori taraqqiyot bosqichida hosil bo'ladi. Bu turdagi iboralar qo'shma so'z yoki yakka so'z bilan ifodalanadi, ular to'g'ridan – to'g'ri fikrni anglata olmasligi jihatdan ham qo'shma so'zlardan farqlanadi. To'g'ri bir so'z orqali ham idiomatik ma'no anglashiladi. Lekin bunday so'zlarni ibora deyish qiyin. Chunki ibora so'zlar birikmasidan iborat bo'lishi kerak. Bu haqda V. V. Vinogradov, A. Abakumov, A. Shaxmatovlarning fikrlari diqqatga sazovordir.

Frazeologik birikmalar asosan soʻzlar birikmasidan iborat, boshqacha aytganda, frazeologizmlar tilning alohida birligi boʻlib, tuzilishiga koʻra erkin bogʻlanma yoki gapga teng, toʻliq yoki qisman semantik qayta shakllangan obrazli, turgʻun soʻz birikmalarini oʻz ichiga oladi. Frazeologizmlarning aksariyati ingliz tilida ham, boshqa xildagi tillarda ham xalq tomonidan yaratilgan, ularning mualliflari maʼlum emas, kelib chiqish manbalari aniq emas. Shu maʼnoda frazeologik olim A.V. Kunin ingliz tili frazeologizmlarining koʻpchiligining muallifi nomaʼlum boʻlib, ular xalq tomonidan yaratilgan degan fikrlarni asosli ravishda koʻrsatib oʻtgan [3; 45]. Ammo baʼzi frazeologik birliklarning kelib chiqish manbalarini aniqlash mumkin. Shu maʼnoda frazeologiya tilning umumiy tizimiga kiruvchi mikrosistema boʻlib, bu tizim oʻzida oʻtmish merosni, qadriyatlarni aks ettiradi, avloddan – avlodga oʻtadi. Tizimni tashkil etuvchi frazeologik birliklarning koʻpchiligi maʼlum tilning boyish manbaidir. Frazeologik tizimni frazeologik birliklar, ularning asosiy komponentlari oʻrtasidagi munosabatni tashkil etadi. Frazeologizmlar birdan ortiq soʻzlardan tashkil topgan, maʼno va shakl jihatdan turgʻun boʻlgan soʻzlar bogʻlanmasidir. Frazeologizmlar koʻchma maʼnoda, obrazli ifodalarda qoʻllaniladi hamda tarixiy qoʻllanish meʼyorlariga, usullariga ega boʻlib, ularning maʼnosi muayyan nutq jarayonida oydinlashadi. Frazeologizmlar soʻz birikmasi yoki gap shaklida boʻlsa ular nutq birligi boʻlgan gaplardan farq qiladi. Ular lugʻaviy birlik sifatida koʻp jihatdan soʻzlarga yaqin turadi, soʻzlarga xos boʻlgan juda koʻp xususiyatlar frazeologizmlarga ham xosdir.

FBlarning soʻzlardan asosiy farqi ular obʼyektiv reallikni, maʼlum voqea hodisani nomlash uchun emas, balki unga nisbatan modal munosabatni ifodalash maqsadida yuzaga keladi. Tildagi FBlarning asosiy qismi maʼno jihatdan insonga qaratilgan: ular kishining biror fizik, ruhiy, aqliy-intelektual xususiyatini, hatti harakatini baholaydi. Shu sababli FBlarning maʼno tarkibida koʻpincha konnotativ element ishtirok etadi. Bu element FBning denotativ maʼnosiga emotsional-ekspressiv boʻyoqdorlik yuklaydi. Shu sababli FBlarni tahlil qilganda ularning uslubiy tavsifi muhim ahamiyat kasb etadi. Avvalambor, shuni alohida qayd etib oʻtish lozimki FB larning uslubiy jihatdan farqlash deganda, quyidagi dolzarb masalalar nazarda tutiladi: uslubiy maʼno va uning komponentlari, FBlarni uslubiy jihatdan farqlash mezonlari, ingliz frazeologik sistemasining uslubiy qatlamlarini belgilash, koʻp maʼnoli va sinonim FBlar hamda ularning uslubiy xususiyatlari, antonim, omonim FB lar va ularning oʻziga xosliklari kabi masalalar.

Maʼlumki, til elementlari konotativ maʼno bilan birga uslubiy boʻyoqdorlikka ham ega. Ular oʻziga xos “ekspressiv atmosfera” bilan oʻralgan boʻladi. Bu holat tilshunoslikda hozirga qadar turli xil nomlanib kelmoqda. Til elementlariga ironiya, tantanavorlik, hazil-mutoyiba, ishonmaslik, shubha kabi uslubiy nozikliklarni yuklovchi hodisani nomlaganda „uslubiy boʻyoq“, “uslubiy tonallik“, “konotatsiya” kabi atamalardan foydalanmoqdalar. Birgina “konotatsiya “ atamasining oʻzi ham tilshunoslikda har xil taʼriflanayotir. Masalan, Z.S Aznaurova konnotatsiyani obʼyektiv til hodisasi deb qarashni taklif

etadi. Ammo ushbu uchta tushuncha “konotatsiya”, “uslubiy bo’yoq”, “uslubiy ma’no” atamaları bir lingvistik tushunchani anglatib, ularni sinonim atamalar sifatida ishlatish mumkin. Lekin ayrim uslubshunos olimlar bu atamalardagi farqlarni aniqlashga harakat qilmoqdalar[2; 45].

FBlarni tahlil qilganimizda ulani har qanday uslubda ham, qo’llashimizning guvohi bo’ldik. Lekin ma’lum bir uslubga xoslangan FB lar ichida, bizning tadqiqot doiramizga kiruvchi so’zlashuv frazeologizmlari nisbattan keng tarqalgani va yuqori darajadagi bo’yoqdorligi bilan ajralib turadi.

Uslubiy ma’no inson ongining ekspresiv baholash faoliyati mahsuli bo’lib so’z va FB larning tushuncha ifodalash xususiyati bilan uzviy bog’liqdir.

1. FB larning uslubiy ma’nosi undagi ikki komponentdan iborat:

a) ekspresiv baho bo’yog’i- bu komponent FB larga baholash nozikliklarini yuklaydi; b) funksional uslub bo’yog’i- FB larning u yoki bu funksional uslubga xoslanganini ko’rsatadi.

FBlarni ekspresiv-baho bo’yog’itarkibini baholash, emotsionallik va ekspresivlik tashkil etadi. Baholash deganda predmet yoki shaxsga nisbattan salbiy yoki ijobiy tavsif berish tushuniladi. FB ma’nosini talqin qilganda baholash xususiyati albatta ishtirok etadi. Agar FB larning semantik strukturasi baholash semasi bo’lsa, o’sha iboraning struktur –grammatik qurilishidan qat’iy nazar FB ga izoh sifat orqali beriladi yoki bu izoh tarkibida “nihoyatda”, “juda” singari baho semasini ifodalovchi so’zlar qo’llaniladi.

Masalan: cut up nasty-juda achchiqlanmoq; get smb dander up-jahli chiqmoq kabi sinonim birliklarda ekspresivlik turli darajada ifodalangan. Ya’ni har bir FB o’ziga xos ekspresiv baho bo’yog’iga ega bo’lib, birinchi iborada salbiylikni ifodalovchi sema nisbattan yorqinroq. Bu birliklarni jonli nutqda qo’llanilishi ham fikrimiz isboti bo’la oladi:

He appears to know just how long he can torment me before I get my dander up (Mark Twain, The Adventures of Tom Sawyer, ch, I. p.12)

FBlarning emotsionalligi ularning turli xil his-tuyg’ulari, shaxs-predmetlarga nisbattan sub’yektiv munosabatlarini ifodalash bilan bog’liqdir. FBlarning emotsionalligi bir vaqtning o’zida ikki ma’noning reallashuvi va obrazlilik natijasida yuzaga chiqadi [1;10]. Darhaqiqat, FBlar qo’rquv, shodlik, azoblanish, hayrat, taajub kabi emotsional xususiyatlarni ifodalash imkoniyatiga ega. Masalan, “miserable as bandicoot”, “over a barrel”, “like a bastard”, “be for the high dive” kabi FBlar dardu alam, xafagarchilik emotsional bo’yog’iga ega bo’lsa, “have a ball”, “full of beans”, “a guy bird” FB lari quvonch, sevinch emotsional bo’yog’ig aega.

Ekspressiya nutqning ta’sirchanlik xususiyati bo’lib, FBlarda bu xususiyat ekspresiv baho bo’yog’i ko’rinishiga ega. Ekspresiv baho bo’yog’ining, xilma xil turlari mavjud, ya’ni ayrim FBlar yuqori ko’tarinki bo’yoqqa ega bo’lsa boshqalari tushkun bo’yoq ifodalaydi. Ko’tarinki bo’yoqqa ega so’zlashuv frazeologizmlariga quyidagilar misol bo’la oladi: do the civil – iltifot ko’rsatmoq, good cheer- hazilkash; have a ball-xursandchilik qilmoq; full of beans-yuragida o’ti bor, jo’shqin inson; beat the band – haddan tashqari, o’ta; with a bang-juda

omadli kabilar bo'lib bu misollar badiiy talqini ham ko'tarinki emotsional bo'yoqqa ega ekanligini ko'rsatib beradi: Masalan: Aboard ship the square-rigger sailor lived a sedate, virtuous life. But when he came to port –whew!-he let go with the bang. (W.Foster, "Paggers from a Worker's Life", ch I, p.311)

Aksinchat ushkunlikni ifodalovchi frazemalar ham mavjud bo'lib, ular ham o'ziga xos ravishda ifodalanadi: fat chance- imkonsiz, qiyinish; hard cheese- omadsizlik; get smth of one's heart- yuragini bo'shatmoq; be up in the air- qattiqg'azablanmoq; bad egg-iflos, past odam; give smb down the banks-qattiq tanbeh bermoq, ta'zirini bermoq kabilar. Bunday baho bo'yog'iga ega frazemalar ham badiiy talqinda o'z ahamiyatiga ega:

Masalan: Jimmy hung round the pub as miserable as bandicoot. (K.S.Prichard "Potch and Colour", p. 215)

Ingliz tilida so'zlashuv frazeologizmlarining uslubiy-semantik xususiyatlarini umumiy lashtirilganda ular ham asosan gapning ma'nosini kuchaytirishga xizmat qilishini, ekpressivlik-bo'yoqdorlik xususiyatlari ularning ma'nolarida saqlanishiga guvoh bo'ldik.

The list of used literature:

1. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. – М. 1963.-С.46-49.
2. Башиева С.К. Стилистический компонент фразеологического значения: Автореф. дисс.... канд. филол. наук. – Краснодар: КГУ, 1995. – 23 с.
3. Кунин А.В. Английская фразеология (теоретический курс). – М.: Издательство «Высшая школа», 1970. – 344 с

THE APHORISTIC FUNCTION AND ITS CHARACTERISTICS

I.I.Akramov (BSU)

Annotation. We aim to define the aphorism and the aphoristic style of communication. We will bring arguments in favor of the thesis that a fifth function of the language, the aphoristic function, can be placed on top of the other four functions (expressive, communicative, descriptive and argumentative). The characteristics of the aphoristic function (memorability, concision and ambiguity) are directly linked to those of the aphorism and the aphoristic style of expression.

Аннотация. Мы стремимся определить афоризм и афористический стиль общения. Мы приведем аргументы в пользу тезиса о том, что пятая функция языка, афористическая функция, может быть помещена поверх остальных четырех функций (выразительной, коммуникативной, описательной и аргументативной). Характеристики афористической функции (запоминаемость, краткость и двусмысленность) напрямую связаны с характеристиками афоризма и афористического стиля выражения.

Anotatsiya. Biz aforizm va aforistik muloqot uslubini aniqlashni maqsad qilganmiz. Tilning beshinchi funksiyasini, aforistik funksiyani boshqa to'rt funksiya (ekspressiv, kommunikativ, tavsiflovchi va dallivchi) ustiga qo'yish mumkin degan tezis foydasiga dalillar keltiramiz. Ushbu maqolamizda aforizmlar

<i>Имамкулова С.</i> Кардош бўлмаган инглиз ва ўзбек тилларда интенсивликнинг нисбий ва мутлақ даражаларининг ифодаланиши.....	176
<i>Yadgarova Z.T., Hamroyeva Sh. Sh.</i> Phonostylistic devices: Euphony, Cacophony.....	179
<i>Tursunov M.M.</i> Ingliz tilida so'zlashuv frazeologizmlarining uslubiy-semantik xususiyatlari.....	182
<i>Akramov I.I.</i> The aphoristic function and its characteristics.....	185
<i>Saidov Kh.Sh.</i> Ellipsis as a speech process (on the material of words).....	188
<i>Mehmonova Y.</i> Ingliz va o'zbek tillarida shaxs noaniqligini ifodalovchi so'z turkumlari.....	192

2-ШЎЪБА: АДАБИЁТШУНОСЛИК ВА ЖАМИЯТ

<i>Алимова М.Х., Мамадалиев А.М., Гулямова З.Р.</i> Лингвокогнитивный анализ грамматической каузации в таджикской художественной литературе.....	195
<i>Vakayeva M.Q, Radjabova M.R.</i> The image creating stylistic device in the short story "My brother Eli" by Joseph Epstein.....	204
<i>Alimova M.Kh., Jabborova H.</i> The concept of education in the novel "Pride and Prejudice" by Jane Austen.....	207
<i>Вохидова Н.Н.</i> Проблема «личность и общество» в трагедиях Уильяма Шекспира.....	211
<i>Қобилова Н.С.</i> Ҳикоя жанрида бадий психологизмдан фойдаланиш маҳорати.....	214
<i>Хажиева Ф.М.</i> Жей Парини ижодининг хронологик тадқиқи.....	221
<i>Khajiyeva F.M., Rakhimova Sh.R.</i> The development of Angry Young Men Movement in British literature.....	225
<i>Adizova O.I.</i> L'analyse critiques servent à développer la théorie de méthode biographie.....	228
<i>Habibova M.N.</i> Adabiyotshunoslikda badiiy asar tili va uslubining o'rganilishi.....	232
<i>Umurova Kh., Zoyirova F.</i> Literary analysis of flowers characterizing human in English poetry.....	237
<i>Habibova M.N.</i> Adabiyotshunoslikda epistolyar janr va uning rivojlanishi.....	240
<i>Roziyev M.Q.</i> Haynrix Bo'll-buyuk nemis yozuvchisi.....	246
<i>Norova R. F.</i> Informative and moral concern of R.Kipling's stories.....	249
<i>Khabibulleva R.M., Mukhammadova U.A.</i> Describing the word "mother" in Uzbek and English poetry.....	252
<i>Qodirova N.X.</i> Badiiy asar matni ustida ishlash.....	257
<i>Jo'rayeva B.M., Aminova A.O'.</i> Shaxs xarakter-xususiyatini tavsiflovchi o'zbek xalq maqollarida salbiy bahoning ifodalanishi.....	259